

УДК 215:[001:061.27(100)](045)

Ярослав Стоцький

РЕЛІГІЙНИЙ ЧИННИК У ДІЯЛЬНОСТІ ЛАУРЕАТІВ НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ МИРУ

У статті досліджено і коротко висвітлено біографії осіб та діяльність організацій лауреатів Нобелівської премії миру, які мали прямий чи дотичний зв'язок із релігією, а саме: духовних осіб; осіб, які походять із родин священнослужителів; осіб, які отримали релігійне виховання і навчання; релігійних організацій, та проведено соціологічний аналіз їхньої релігійної і конфесійної приналежності. Також проаналізовано особливості їхніх досягнень у боротьбі за мир, які спиралися на такі суспільні цінності як: справедливість; повага до людської гідності; свободи і права людини тощо, котрі безпосередньо пов'язані і впливають із моральних основ релігії і є дороговказом для суспільної моралі.

Ключові слова: мир, людина, свобода, мораль, релігія, справедливість.

Актуальність миру для людства є архіважливою проблемою як в минулому, так і в сучасному. Не випадково ООН проголосила 2017 р. – роком боротьби за мир, роком миру. До цього спонукають як регіональні війни, які зачіпають глобальну мапу, її політичні, етнічні, релігійні й адміністративні кордони, так і незгасаючий світовий тероризм, який порушує гарантії безпеки країн і людей у кожному регіоні нашої планети, у кожній державі. Тому вивчення життєдіяльності лауреатів Нобелівської премії миру, можливе впровадження їхнього досвіду у сучасне політичне становище в світі, актуалізує дане дослідження, яке розкриває через життєдіяльність означених нижче лауреатів, вплив релігії на них, як борців за мир, за суспільні світові цінності, що і є об'єктом даної проблеми. А персоніфікація біографій даних нобеліантів (кожного зокрема) їхня діяльність, яка спрямовувалася на збереження людських цінностей, є предметом дослідження.

Розкриваючи релігійний фактор у діяльності лауреатів Нобелівської премії миру, ми тим самим показуємо, що релігійні моральні цінності є не тільки невід'ємними від суспільних цінностей, але й становлять їхній фундамент. Тому ті, які здійснюють у наш час терористичні акти у світі жодного відношення до правдивих моральних основ релігії не мають і є безпосередніми порушниками та моральними ізгоями релігії, незалежно до якої належать. Діяльність нижчезазначених лауреатів висвітлює, що у будь-який час, у будь-яких умовах можна знайти шляхи до миру, до справедливості, до поваги, до людської гідності і, взагалі, до пошанування людського життя, що, загалом, вписується у завдання статті.

В опублікованій у попередньому номері даного часопису статті ми дослідили релігійний фактор у біографіях лауреатів Нобелівських премій із галузей фізики, хімії, фізіології та медицини, літератури. Пропоноване дослідження висвітлює тотожну проблему, але вже нобеліантів премії миру.

У нижчеподаних штрихах біографій осіб та діяльність організацій лауреатів Нобелівської премії миру, а саме у визначенні рішень за які досягнення у боротьбі за мир вона їм була вручена, зустрічаємо широкий спектр цих досягнень, зокрема, «за розуміння у справі міжнародного арбітражу», «за приношення фундаментального закону людяності у сучасну політику», «за місіонерську діяльність», «за ... подолання Суецької кризи», «за зусилля, направлені на досягнення миру на Близькому Сході», «за внесок у мирне співробітництво народів,» за боротьбу «за права людини», «за ... досягнення миру через релігійне об'єднання», за допомогу «інвалідам, людям похилого віку, немічним», «за діяльність на користь рівноправ'я чорношкірих», за «недоторканість людської гідності», за мирну боротьбу «проти апартеїду», «за невпинну проповідь добросердя, любови і терпіння у відносинах між окремими людьми, спільнотами і народами», «за гуманну діяльність».

Як бачимо, спільними рисами діяльності лауреатів Нобелівської премії миру є, власне, боротьба за мир як в окремих регіонах, так і в світі на фундаменті справедливості, яка наповнена такими компонентами як: повага до людської гідності, свободи і прав людини, недопущенням будь-якої дискримінації на ґрунті віри, раси, культури, статі, забезпеченням кожного правом на життя, землю, їжу й воду, на освіту. Окрім того, «справедливість як особисте благо має передумовою благо спільне: соціальну справедливість (передовсім бідних), соціальну рівновагу і стабільність суспільно-політичного укладу» [1, с. 166]. Таким чином, усі ці компоненти ведуть нас на дорогу моралі, на її головну сутність: ідею абсолютної, безумовної цінності людського життя як окремої особи, так і усього людства, «через призму цієї ідеї осмислюються норми, принципи, ідеали

людської поведінки, людського співжиття, ставлення кожного до інших людей, до природи і світу в цілому, а також і до самого себе» [2, с. 632–633].

У християнському віровченні цьому найповніше відповідає і одночасно є моральним дороговказом одна із двох заповідей Ісуса Христа: «Люби ближнього твого, як себе самого» (Мт. 22:39). Тому для християнства, людська особа і її життєдіяльність, яка має духовний і суспільно-політичні виміри, є в центрі уваги як Церкви, так і суспільного життя. А звідси, як зазначається у Катехизмі УГКЦ, – «основою суспільної моралі є пошана до кожної людини та пріоритет особи над суспільством, ... бо людина покликана до свободи в спільноті» [3, с. 278]. Вона повинна вносити у суспільні відносини такі моральні компоненти як правду, справедливість, свободу, любов і повагу до гідності іншої особи – моральну опору суспільного життя.

Християнське суспільне вчення, як, зрештою, й інших релігій світу, націлене на збереження миру в світі. Бо мир, – «це не тільки відсутність війни; миру неможливо досягнути без захисту добра людей, вільного спілкування між ними, пошани до гідності людини і народів, постійної підтримки братерства. Мир є ділом справедливості й плодом любові. Мир є важливою цінністю, необхідною для розвитку не лише окремої людини, а й цілих народів і держав. ... Досягнення миру – це ... боротьба за життя» [3, с. 293].

У цитованих рішеннях нобелівського комітету щодо присудження премії миру, а це є витягами із біографій поданих нижче нами лауреатів, простежуємо їхню глибоку моральність як самосвідомість особи. А виразником такої моральної самосвідомості є совість як внутрішній регулятор. Власне, вона спрямовувала їхню поведінку, їхнє розуміння того що є добре, а що є погане, що є справедливе, а що – ні. Ці ознаки синтезують релігію (і не тільки християнську, бо нижче побачимо, що серед лауреатів премії миру є віровизнавці юдаїзму, ісламу і ламаїзму) і мораль, тобто між ними існує як часткове проникнення, так і взаємовплив. Тобто, в історичному, постійно змінному розвитку людства, відбувся і двобічний «процес формування релігійної (або ж релігійно інтерпретованої) моралі і моральної – за змістом і спрямованістю – релігії» [2, с. 635].

Тому логічним є те, що серед лауреатів премії миру є не тільки вихідці із священничих родин, але й безпосередньо – духовні особи, бо віра в Бога є вірою в найвищі цінності і святість Добра, яке необхідно безперестанно чинити, бо воно здатне перемогти зло, як твердить апостол Павло у посланні до римлян (Рим. 12:21). Етика і мораль активної суспільної дії людини, що спостерігається у християнстві, перемагає, і це видно в наш час у глобальному контексті, етику ісламської покірливості та етику буддистського страждання. Як твердить Йосиф Рацінгер ще перед початком свого понтифікату, аналізуючи душу сучасного світу: «Недоторканість людської гідності мусить стати опорою етичних систем, яку не можна буде розхитати. Лише тоді, коли людина сама себе визнає кінцевою метою, і лише тоді, коли людина людині є святою і недоторканою, ми можемо довіряти одне одному і жити одне з одним у мирі» [4, с. 105]. Розглянемо короткі штрихи до біографій осіб та діяльності організацій лауреатів Нобелівської премії миру.

Отож, найбільш різнобічно дотичними до релігії є лауреати Нобелівської премії миру, серед них: вихідці із родин священнослужителів, і ті, які отримали релігійне виховання й навчання, і ті, які самі були духовними особами, і, зрештою, лауреатами стали й дві релігійні організації однієї конфесії. Нижче висвітливо у короткому біографічному і життєдіяльному аналізі зазначених нобеліантів премії миру.

Із родин священнослужителів походять такі лауреати. Альбер Гоба (1843–1914 рр.) – швейцарський політичний діяч, народився в Трамелані (Північно-Західна Швейцарія). Його батько був протестантським (кальвіністським) священником. А. Гоба був доктором права (юридичних наук), викладав економіку і міжнародне право в Сорбоні, Коллеж де Франс у Парижі, Бернському університеті, служив попечителем Бернського департаменту народної освіти, був членом Союзної ради Швейцарії і Національної ради, учасником конференції Міжпарламентського союзу Європи, директором Міжпарламентського бюро, керував Міжпарламентським союзом, директором Міжнародного бюро миру, написав монографії «Бернська республіка і Франція у релігійних війнах» і «Народна історія Швейцарії», редагував місячник Міжпарламентського союзу «Міжпарламентська конференція». «За розуміння у справі міжнародного арбітражу» А. Гоба удостоївся Нобелівської премії миру в 1902 р., яку він отримав спільно з Елі Дюкомменом [5, с. 359–361].

Фредерік Байер (1837–1922 рр.) – данський письменник, пацифіст і політичний діяч, народився у Вестер-Егеді у сім'ї священника (лютеранського) Альфреда Бейера (у 1865 р. Фредерік змінив своє прізвище). Служив у Данській армії лейтенантом кавалерії, воював. Після демобілізації заснував Асоціацію скандинавських вільних держав, Асоціацію нейтралітету Данії, був членом Ради Міжпарламентського союзу, головою Міжнародного бюро миру, створив Скандинавський міжпарламентський союз. У 1908 р. спільно із Класом Арнольдсоном Ф. Байер удостоївся Нобелівської премії миру «за створення Скандинавського міжпарламентного союзу для зміцнення регіонального співробітництва» [6;5, с. 48–50].

Томас Вудро Вільсон (1856–1924 рр.) – педагог і 28-й президент США, народився у шотландській сім'ї в Стаунтоні (штат Вірджія). Він був сином пресвітеріанського священика Джозефа Раггlsa Вільсона і ДженетВудро. За дослідження «Правління конгресу» – аналіз американської законодавчої практики, він у 1886 р. отримав ступінь доктора філософії. Викладав, як професор права і політичної економіки, у Принстонському університеті, а згодом став президентом університету. Після цього був губернатором штату Нью-Джерсі. У 1912 р. став президентом США, у 1916 р. був переобраний на цю посаду. 22 січня 1917 р. подав конгресу план із встановлення і зміцнення миру завдяки створення Ліги Націй. 8 січня 1918 р. Вільсон намалював мирну програму із 14 пунктів. Останній, 14-й, пункт передбачав утворення «Спільної асоціації народів, яка давала би взаємні гарантії політичної незалежності і територіальної цілісності великим і малим державам». Ця програма послужила проектом на основі якого у 1919 р. утворено Лігу Націй. Того ж, 1919 р. Т. В. Вільсон був нагороджений Нобелівською премією «за приношення фундаментального закону людяності у сучасну міжнародну політику» [5, с. 268–271].

Альберт Швейцер (1875–1965 рр.) – німецький лікар, місіонер, теолог і музикознавець, доктор філософії, теології, музикознавства, народився в Кейзерберзі (Верхній Ельзас, нині Верхній Рейн) у сім'ї лютеранського священика Луїса Швейцера і Аделі Швейцер. Професор, а згодом директор Теологічного коледжу св. Фоми. Із 1913 р. – до кінця свого життя, із кількарічними перервами разом із дружиною ХеленоюБреслау за дорученням Паризького місіонерського товариства, працював при місії в Ламбарені (нині Габон), де заснував лікарню для медичної допомоги туземцям від різних захворювань, яку розбудував як комплекс із 70 будинків в якому могли одночасно лікуватися 500 хворих. У 1952 р. йому була присуджена Нобелівська премія миру «за місіонерську діяльність» [7, с. 731–734].

ЛестерПірсон (1897–1972 рр.) – канадський державний діяч, народився в Торонто (провінція Онтаріо) у сім'ї методистського священика Е. А. Пірсона і Енн Сари Боулс. Воював у Першій світовій війні. Закінчив коледж св. Джона в Оксфорді. Викладав в університеті в Торонто сучасну історію. Наприкінці 1920-х рр. почав працювати в Міністерстві закордонних справ Канади, послом Канади в США. Приймав участь у конференціях в Думбартон-Оксе і в Сан-Франціско відповідно 1944 і 1945 рр., які заклали основи ООН, а також на конференції 1947 р., де прийнято рішення про утворення держави Ізраїль, був головою ради НАТО у 1951–1952 рр., на 7-й сесії Генеральної Асамблеї ООН був обраний головою, був посередником у конфлікті між Єгиптом та Ізраїлем щодо Суецького каналу. «За свою роль у подоланні Суецької кризи» Л. Пірсон у 1957 р. був удостоєний Нобелівської премії миру. У 1963–1968 рр. був прем'єр-міністром Канади, а згодом – головою комісії Світового банку міжнародного розвитку [7, с. 221–223].

Лауреатами Нобелівської премії миру, які отримали релігійне виховання і навчання були. Анрі Дюнан (1828–1910 рр.) – швейцарський гуманіст і засновник Міжнародного комітету Червоного Хреста, народився у багатій релігійній сім'ї в Женеві. Його батько, Жан Жак Дюнан, як член керівної ради Женеві, мав обов'язок наглядати за притулками для сиріт, мати, Анна АнтуанетаКолладон була сестрою відомого фізика Даніеля Колладона. В юні роки Дюнан вивчав економіку, релігію і суспільні науки. Щонеділі, після літургії в кальвіністській церкві, відвідував місцеву в'язницю, де виголошував розраджувані слова в'язням. А у 18-річному віці приєднався до євангелістської організації «Пробудження». Приймав активну участь в роботі Християнської асоціації молоді, допомагав пораненим воїнам і військовополоненим, підтримував прагнення європейських євреїв повернутися на батьківщину предків у Палестину, співпрацював із пацифістським журналом, який видавала Берта фон Зутнер. У 1901 р. Дюнан став першим лауреатом Нобелівської премії миру, яку розділив із Фредеріком Пассі – засновником Французького товариства друзів миру «за внесок у мирне співробітництво народів» [5, с. 438–441].

Адо́льфо Перес Есківе́ль (1931 р.) – аргентинський скульптор і захисник прав людини, народився в Буенос-Айресі. Його мама померла, коли він ще був дитиною, а батько, іспанський рибалка, який емігрував у Аргентину, працював агентом кофейної компанії і постійно знаходився у відрядженнях. Тому своїм вихованням Перес Есківе́ль зобов'язаний священикам римо-католицьких шкіл, де вчився. Він ріс ревним католиком, великий вплив на нього мали книги Махатми Ганді, св. Августина, ТомасаМерттона та ін.

Він часто приймав участь в дискусіях і став цікавитися застосуванням євангельських істин до сучасного південноамериканського життя, а в дорослому віці – яким чином звичайний католик повинен реагувати на поглиблення соціальної кризи. Під час 2-ої конференції аргентинських церковних, університетських і громадських організацій в Монтевідео (Уругвай) в 1971 р. добився заснування Служби миру і справедливості. Наприкінці того ж року приєднався до іншої католицької організації, заснованої на гандіських принципах ненасильства. Протестував проти державного тероризму, який захлинув країну, коли 24.03.1976 р. внаслідок перевороту до влади прийшли військові. Перес Есківе́ль створив Екуменічний рух за права людини; допомагав в'язням репресій і

їхнім сім'ям, що входило в його завдання, яке базувалося на інтерпретації ПересомЕсківелем Євангелій як заклику до дій. Через таку тиху опозицію до уряду він став мішенню для репресій і зрештою його заарештували без пред'явлення звинувачення і без суду утримували в ув'язненні 13 місяців. Його захищала Міжнародна амністія, президент США Д. Картер та ін., що змусило аргентинський уряд його звільнити. У 1980 р. Пересу Есківелю була вручена Нобелівська премія миру «як борцєві за права людини». Значну суму, отриману від премії, він передав церкві і різним добродійним організаціям на допомогу потребуючим у Південній Америці [7, с. 205–208].

Елі Візель (1928 р.) – американський письменник і педагог, народився в Румунії у сім'ї ШломаВізеля і Сари Фейг. Із раннього дитинства він сприйняв дух хасидизму і любов до навчання. Батько, власник овочевого магазину, був членом ради єврейської громади, а дід, ДодіВізель, часто розповідав Елі хасидистські оповідання, легенди тощо. У 1944 р., уся сім'я була відправлена нацистами у концтабір Біркену, у якому помер його батько, а мати і молодша сестра загинули в газовій камері. Е. Візеля у 1945 р. переведено у Бухенвальд, де його звільнили союзні війська. Після війни навчався у Сорбоні, працював журналістом, у 1957 р. почав працювати в нью-йоркській єврейській газеті, яка виходила на ідиш. Потім почали виходити його романи, які нагадували своїми змістами про жахиття нацизму. У пізніших своїх книгах він розглядав становище євреїв в СРСР, а його романи 1970–1980-х рр. демонструють сучасність ідей Біблії. Був професором юдейських досліджень в Сіті-коледжі Нью-Йорка, а також професором гуманітарних наук Бостонського університету. Із 1978 до 1987 рр. був головою Президентської комісії для створення в США меморіалу жертв нацизму. Виступав проти порушень прав людини у країнах де панували тоталітарні режими, притягуючи увагу світової громадськості. «За прихильність тематиці присвяченій стражданням єврейського народу, жертвам нацизму» Е. Візель у 1986 р. був удостоєний Нобелівської премії миру [5, с. 258–260].

Ясір Арафат (1929–2004 рр.) – повне ім'я Мухаммед Абдель Рауф Арафат аль-Кудвааль-Хусейні, палестинський державний діяч, народився у Каїрі (хоч сам Я. Арафат твердив, що в Єрусалимі) в багатій ісламській сім'ї. Його батько Абдель Рауф Арафат був землевласником із Гази, а мати – Захва Абу Сауд, була із знатного єрусалимського клану, чиє коріння належало до сім'ї пророка Мухаммеда. Я. Арафат закінчив Каїрський університет, був головою Ліги палестинських студентів в Каїрі. Отримав диплом офіцера, у 1956 р. воював під час Суецької кризи. Переїхав у Кувейт, де створив три успішні будівельні фірми. Співпрацював з представниками палестинського руху. Із ХалілемВазіром створив організацію «Рух палестинського відродження» проти Ізраїля, який займав палестинські території. Із 1965 р. створено «Рух за визволення Палестини» (ФАТХ) і Я. Арафат став його керівником, згодом головою Виконкому Організації визволення Палестини (ОВП), із 1970 р. ще й головнокомандувачем сил палестинської революції, у 1989 р. Виконком ОВП призначив Арафата президентом держави Палестина, яка була проголошена 15.11.1988 р. 4.05.1994 р. він підписав в Каїрі договір з Ізраїлем про введення автономії на частині окупованих територій – в секторі Газа і в районі Іерихона, що відкрило двері до миру на Близькому Сході. «За зусилля, направлені на досягнення миру на Близькому Сході» Ясір Арафат разом із керівниками Ізраїлю Іцхаком Рабіном і ШіманомПересом нагороджений в 1994 р. Нобелівською премією миру [6].

Серед лауреатів Нобелівської премії миру були й духовні особи. Натан Сьодерблум (1866–1931 рр.) – шведський лютеранський архієпископ, народився в Трьоні (провінція Хельсінгланд) у сім'ї священика Йонаса Сьодерблума і Софії Блюме. Ще в дитинстві вирішив стати священиком. Навчався в Упсальському університеті та в університетській теологічній школі. Прихильність Сьодерблума до екуменізму, яку проніс через усе життя, проявилася уже в студентські роки і стала завданням усього його життя. У 1892 р. отримавши ступінь з теології, був рукопокладений в пастори лютеранської церкви. Служив капеланом в Упсальській психіатричній лікарні, згодом священиком Шведської лютеранської церкви в Парижі, де провів сім років. Його парафію відвідував й Альфред Нобель, який багато жертвував для церкви і коли 10 грудня 1896 року Нобель помер на своїй віллі в Сан-Ремо (Італія), то саме Сьодерблум провів заупокійну службу. Після закінчення аспірантури із теології та історії релігії у Паризькому університеті, Сьодерблум отримав ступінь доктора теології. У 1901–1914 рр. очолював кафедру теології в Упсальському університеті. Завдяки йому в Стокгольмі була організована Спільна християнська конференція 1925 р., на якій були присутніми 600 делегатів із 37 країн, які обговорювали єдине екомунічне віровчення, проблему примирення різних теологічних поглядів і досягнення спільного миру. Вона стала предтечею створення у 1948 р. Всесвітньої ради церков. «За заслуги у досягненні миру через релігійне об'єднання» Сьодерблум був нагороджений Нобелівською премією миру в 1930 р. У Нобелівській лекції він сформулював три завдання, які, на його думку, повинна вирішити церква в ім'я миру: донести до свідомості християн, що релігія вимагає дотримуватися норм, закону і справедливості як від людей, так і від держав; проповідувати важливість «наднаціональної

юридичної системи» як засобу вирішення суперечок між народами; перетворити збройні сили у захисників миру [7, с. 371–373].

Жорж Пір (1910–1969 рр.) – бельгійський священик-домініканець, гуманіст, народився в Діналі у сім'ї шкільного учителя Жоржа Піра і ФранцузиЛоран. У 1926 р. під іменем Анрі-Домініка він поступив в католицький монастир Ла-Сарт у Бельгії і через шість років склав вічні обіти. Його направили в Домініканський університет у Римі, де він отримав ступінь доктора теології у 1936 р., через два роки після того, як був рукопокладений у сан священика. Згодом вивчав суспільні науки у Лувенському університеті, а згодом викладав соціологію і моральне богослов'я в Ла-Сарті, де також був парохом. Під час Другої світової війни він залишався у Бельгії, де служив капеланом для підпільників, допомагав борцям Опору, збирав розвідувальну інформацію про німецьких окупантів, рятував пілотів союзних армій, збитих над Бельгією. Після війни за таку діяльність був нагороджений військовими орденами і медалями. Після війни організував табори для дітей французьких і бельгійських біженців; доми для німецьких біженців похилого віку; «єврейські села» для переміщених осіб – заснував п'ять таких сіл (по 150 осіб у кожному) в Бельгії Німеччині, Австрії і створив для цього організацію допомоги переміщеним особам. У 1958 р. о. Пір удостоївся Нобелівської премії миру «за те, що успішно допомагав людям покинути свої табори і повернутися у світ свободи і гідності, перш за все інвалідам, людям похилого віку, німеччинам, яким наш жорстокий світ не може нічого запропонувати» [7, с. 216–218].

Мартін Лютер Кінг (1929–1968 рр.) – американський баптистський священик, борець за громадянські права, народився в Атланті (штат Джорджія) у сім'ї пастиря баптистської церкви Мартіна Кінга і учительки Альберти Крістіни Уільямс. Після закінчення середньої школи, поступив у коледж Моркауса для кольорових в Атланті. У 1947 р. прийняв сан священика і став помічником батька в церкві. Згодом поступив у Теологічну семінарію Крозера в Честері (штат Пенсільванія), де в 1951 р. отримав ступінь бакалавра богослов'я. Після того поступив в аспірантуру Бостонського університету, де в 1955 р. захистив докторську дисертацію і став доктором філософії. Служив священиком в Декстер-авеню в Монтгомері (штат Алабама), збирав кошти для Національної асоціації прогресу кольорового населення (НАПКН). Боровся проти сегрегації чорного населення в США, спираючись на рух пасивного опору за прикладом Махатми Ганді. У 1957 р. став президентом утвореного негритянськими лідерами півдня союзу церковних організацій за громадянські права під назвою «Конференція керівництва християн півдня» (ККХП). Став популярним борцем за громадянські права кольорового населення США. У 1958 р. на нього вчинено замах, отримав поранення ножом в груди. Організував кілька акцій за громадянські права, направлених на ліквідацію сегрегації на транспорті, в театрах, ресторанах і т. п. Із цієї проблеми читав лекції по всій країні, 15 раз був арештований. Організував навесні 1963 р. масові демонстрації в Бірмінгемі (штат Алабама) проти сегрегації на виробництві і в побуті. За порушення заборони на демонстрації був заарештований на 5 днів. Ці демонстрації призвели згодом до десеґрегації. 28 серпня 1963 р. організував одну із найбільших демонстрацій у Вашингтоні (зібралось 250 тис. білих і чорних). У той день в конгресі США обговорювалося законодавство про громадянські права. Тоді на сходах Меморіалу Лінкольна виголосив промову, у якій висловив віру в братерство людей, промова стала відомою під назвою «В мене є мрія». Добився в уряді і президента США Лінкольна Б. Джонсона підписання білля про житло, який став частиною закону 1964 р. про громадянські права. Закон забороняв сегрегацію у громадських місцях і на виробництві, в умовах праці і зарплати. У 1964 р. М. Л. Кінг удостоївся Нобелівської премії миру «за діяльність на користь рівноправ'я чорношкірих» [6; 7, с. 543–546].

Мати Тереза (1910–1997 рр.) – албанська монахиня мати Тереза (Агнес Гонджа Бояджиу), народилася в м. Скоп'є (нині – Македонія) у сім'ї багатого будівельного підрядчика і торговця, який загинув у рік народження Агнес та ДранафілиБернаї, яка була ревною католичкою і часто з нею відвідувала хворих і потребуючих. Закінчила державну школу, співала в церковному хорі, зацікавилася діяльністю бельгійської місії в Індії. Після школи вступила в ірландський орден Сестер Лорето, які мали місію в Індії і в 1929 р. відплила в Калькутту. Після новіціату Агнес викладала історію і географію в школі св. Марії, вивчила хінді і бенгальську мову. Через шість років вона прийняла вічні обіти під іменем матері Терези і проживала у монастирі. У 1946 р. відчула поклик покинути монастир і жити серед бідноти, допомагаючи їй. Через два роки з дозволу архієпископа Калькутського почала працювати за межами монастиря і з того часу носила біле сарі з голубою каймою і розп'яттям приколотим до плеча. Отримала індійське громадянство, закінчила американські курси медичних сестер в Патні. Відкрила школу в нетрях Моті Джіла. У 1950 р. мати Тереза отримала дозвіл від Апостольської Столиці на утворення нової конгрегації – ордену Милосердя. До трьох звичних чернечих обітів мати Тереза додала четвертий – «усіма силами служити найбільш бідним». Схвильована важкими умовами життя в нетрях, мати Тереза почала допомагати людям похилого віку, хворим і сиротам. Згодом на пожертвування різних людей вона

відкрила притулок для покинутих дітей, лепрозорій, дім пристарілих і майстерню для безробітних, медпункти на залізничних станціях у яких надавали безплатну медичну допомогу, а також надавали притулок для жінок і дітей. Пропрацювавши десять років у Калькутті, вона отримала дозвіл відкрити місії в інших місцях: Венесуелі (1965), Шрі Ланці (1967), Римі і Танзанії (1968), Кубі (1986). У 1979 р. їй була присуджена Нобелівська премія миру за те, що «гідна премії, тому що вона утверджує мир у найважливішій сфері, захищаючи недоторканість людської гідності» [7, с. 483–485].

Десмонд Туту (1931 рр.) – південно-африканський англіканський архієпископ, народився в Клерксдорпе. Його батько, Захарія Туту, походив із племені банту, викладав у методистській школі, мати, Алетта, походила із племені тесана і була домогосподаркою. Туту хрестили в Методистській церкві, але згодом, услід за батьками, він перейшов у Англіканську церкву. Коли сім'я переїхала в Йоханнесбург, його наставником став англіканський священник Тревор Хаддлстон, який виступав проти апартеїду. Після закінчення середньої школи, Туту навчався в Йоганнесбургському університеті, згодом викладав у середній школі. Але у 1957 р. уряд ввів дискримінаційну систему освіти для банту, тому Туту в знак протесту пішов у відставку і вирішив стати священником. Він вступив у Громаду відкуплення, згодом Теологічний коледж св. Петра присвоїв йому ступінь ліцеїста теології, а в 1961 р. він був рукопокладений у священники за англіканським обрядом. У Південно-Африканському Союзі (ПАЗ) після Другої світової війни уряд запровадив систему расової сегрегації (апартеїд), що обмежувала свободи чорного населення. Така політика не змінилася й тоді, коли 31 травня 1961 року ПАЗ перейменовано у Південно-Африканську Республіку (ПАР). У 1960–1962 рр. Туту служив у храмах в Беноні і Олбертоні. Потім чотири роки навчався у Лондонському королівському коледжі. Повернувшись в ПАР, читав лекції у Федеральній теологічній семінарії і в університеті в Лесото. У 1975 р. був призначений настоятелем Йоханнесбургського собору, а через рік – єпископ Лесото. Для Туту релігія і політика були нероздільні. «Бог виступає в Біблії перш за все, як уособлення політичного досвіду, засіб визволення рабів від іга» – твердив Туту. У 1978 р. Туту став генеральним секретарем Південно-африканської ради церков, яка вимагала від уряду відмовитись від системи апартеїду, критикувала уряд за насильницьке переселення кольорових жителів із міста в племенні резервації, закликала іноземні держави увести економічні санкції проти ПАР. Наприкінці 1984 р. синод англіканських єпископів призначив Туту першим чорним єпископом Йоханнесбурга, а через два роки він став архієпископом. У 1984 р. Туту удостоївся Нобелівської премії миру «як визнання мужності і героїзму, які проявлені чорними південно-африканцями, котрі мирними засобами борються проти апартеїду» [7, с. 510–513].

Далай-лама XIV (1936 р.) – Тенцзін Гьямцхо – бодхисатва ламаїзму-тибетського буддизму, світський і духовний глава Тибету, народився у селянській сім'ї в с. Такцер, у провінції Амдо на північному сході Тибету і при народженні отримав ім'я Лхамо Дхондруб. У дворічному віці був виявлений пошуковою партією монахів і визнаний реінкарнацією Тхуптена Гьямцхо – покійного тринадцятого Далай-лами. Тибетські буддисти вважають Далай-лам втіленням Авалокітємвари – бодхисатви співчуття і покровителя Тибету. У віці чотирьох років новий Далай-лама був поставлений на «Левовий трон» в Лхасі. А у віці шести років почав отримувати чернечу освіту, яку на відмінно закінчив у 1959 р. із науковим ступенем доктора буддійської філософії. У 1949 р. почалася окупація Тибету військами Китаю. У 1950 р. Далай-ламу покликали прийняти на себе повноту політичної влади і він став головою держави і уряду Тибету. Через рік був підписаний тибетсько-китайський договір, за яким Тибет став частиною КНР, а китайці гарантували тибетцям недоторканість політичних, релігійних і культурних інститутів країни. Але тибетці продовжували боротися з новим встановленим китайським урядом за свою незалежність і в 1959 р. в Лхасі почалися масові антикитайські протести. Повстання жорстко придушене китайськими військам, а Далай-лама із своїм оточенням змушений був шукати притулок в Індії, який влада Індії йому надала і він осів в м. Дхарамсала на півночі країни. Згодом туди емігрували коло 80 тис. тибетців і там почав свою діяльність уряд Тибету у вигнанні. Далай-лама намагався донести вимоги тибетців про повернення незалежності Тибету до світової громадськості. Так, у 1959, 1961 і 1969 рр. Генеральна асамблея ООН прийняла три резолюції щодо захисту тибетського народу, який зазнавав на собі репресій з боку КНР. Отож, на Заході, особливо в США, діяльність Далай-лами за повернення незалежності Тибету знаходила підтримку. Він виступав у Конгресі США в 1987 р. із планом мирного вирішення проблеми Тибету, який передбачав перетворення його на заповідник і «зону миру». А масове переселення китайців хань у Тибет вимагав зупинити. У наступному році він виступив перед членами Європейського парламенту у Страсбурзі із новими пропозиціями у яких йшлося про утворення політичної системи на основі самоврядування у провінціях Тибету, а КНР пропонувалося зовнішньополітична і оборонна функції. Але на це Китай не погодився, вбачаючи в мирних ініціативах Далай-лами сепаратистську загрозу, але на Заході вони отримали широку

підтримку. У 1989 р. за ненасильницьку боротьбу заради визволення Тибету і «за невпинну проповідь добросердя, любови і терпіння у відносинах між окремими людьми, спільнотами і народами» Далай-лама був нагороджений Нобелівською премією миру [6].

Карлуш Белу (1948 р.) – католицький єпископ ордену Салезіян Дона Боско, народився у с. Вайлакама, що на північному побережжі Східного Тімору, в сім'ї шкільного учителя Домінгуша Ваз Філіпе і Ермелінди Баптісти Філіпе. Навчався в католицьких школах, а в 1968 р. закінчив малу семінарію біля столиці Ділі. Згодом вивчав філософію і теологію у Португалії і Римі. У 1980 р. був рукопокладений у сан священика, також, під час навчання в Європі вступив у католицький орден Салезіян Дона Боско. У 1981 р. повернувся у Східний Тімор, де почав працювати учителем в салезіянському коледжі, який майже через два роки очолив як його директор. Із 1983 р. став головою Церкви Східного Тімору із прямим підпорядкуванням Папі Римському, а також Апостольський Престол призначив його нунцієм у Джакарті (Індонезія). Виступав із проповідями проти арештів і вбивств, які відбувалися у тодішній Індонезії. У 1988 р. Белу став єпископом. А у наступному році він розсилав письмові звернення на адресу президента Португалії, Папи Римського, Генерального секретаря ООН, у яких просить скликати референдум у рамках ООН із питання майбутнього статусу Східного Тімору і надання міжнародної допомоги народу. У 1996 р. Белу удостоївся Нобелівської премії миру «за зусилля із справедливого і мирного вирішення конфлікту у Східному Тімору» (спільно із Жозе Рамуш-Ортою – політичним діячем Східного Тімору). 20 травня 2002 року Східний Тімор отримав незалежність від Індонезії. Того ж року через поганий стан здоров'я, Белу подав у відставку з голови Церкви Східного Тімору. Після того, як вилікувався, Апостольський Престол направив його місіонером в Мозамбік [6].

Також Нобелівську премію миру отримали й такі дві релігійні організації однієї конфесії – квакерів, а саме: Американський комітет Друзів на службі суспільству та Рада Друзів на службі суспільству. Назва цієї конфесії походить від англ. quake – тряситься, тремтіти. Її засновником був англійський ремісник Джордж Фокс (1624–1691 рр.), який у 1647 р. висунув ідею, що істина усвідомлюється віруючими за допомогою особливого «освянення» Святим Духом, тобто душа кожної людини є вмістилищем Бога, а звідси випливає, що людина здатна відчути це і прямувати за Божественним покликанням. Таким чином, віруючий, який поєднав свою волю з Божою, стає знаряддям Божественного прояву в світі [8, с. 199]. І це становить суть і основну цінність життя віруючого. У 1668 р. Дж. Фокс заснував релігійне товариство друзів-квакерів. Цей напрям протестантизму відкинув релігійні вчення англіканства, пресвітеріан і конгрегаціоналістів. Акцентуючи у своєму вченні на «внутрішнє світло» та індивідуальний релігійний досвід, квакери тим самим заперечують різні форми зовнішнього вираження релігійності: св. таїнства, обрядовість, ієрархічну церковну структуру. У їхніх кімнатах для богослужінь відсутні будь-які релігійні атрибути. Служба зводиться до мовчазного спілкування з Богом, після чого один із них встає для проповідування, спираючись на єдине для них джерело віри – Біблію, яку інтерпретується згідно ідеї Фокса, тобто присутності у людини «внутрішнього Христа». У квакерів усі члени громади рівні між собою, тому відсутній поділ на духовенство і мирян [9, с. 155]. Їхня мораль базується на: абсолютній чесності у стосунках людей між собою; обов'язковому працелюбстві; шлюбній вірності; повазі до старших; безкомпромісному пацифізмі; допомозі потерпілим від стихій, воєнних дій, епідемій, голоду, злиденності; релігійній терпимості; боротьбі проти рабства і неписьменності у світі.

Проаналізуємо вклад зазначених двох організацій у справах миру в світі, що заслужено оцінено Нобелівською премією. Американський комітет Друзів на службі суспільству – утворений у Філадельфії (штат Пенсільванія) 4 грудня 1917 року на знак протесту квакерів проти світової війни. Переконані в тому, що війна суперечить Божій волі, квакери відмовились від насильства на користь духовної зброї: любові, співчуття і згоди. Слід зазначити, що ще у 1750-х роках квакери поселилися на східному побережжі Північної Америки, де Уільям Пенн та інші впливові квакери утворили громади в Нью-Джерсі і Делевері, заснували колонію Пенсільванія. Під час Американської революції більшість квакерів засудили рабство. У XIX ст. квакери займали ведучі позиції у русі за толерантність і терпіння, піклування про ув'язнених і неповносправних, виборче право жінок та відміну смертної кари. Коли США у квітні 1917 р. вступили в Першу світову війну, квакери виступили у пресі із зверненням у якому висвітлювалася віра у «творчу міць доброї волі» і засудженням військової сутички. У червні 1917 року утворено правління, розпрацьована програма альтернативної служби і прийнято офіційну назву – Американський комітет Друзів на службі суспільству (АКД), який очолив професор філософії Руфус Джонс. Маючи право, згідно законодавства США, на альтернативну (невійськову) службу, квакери вважали це недостатнім і тому добилися у президента Вудро Вільсона згоди на громадянську службу у Франції взамін військової. До Франції прибули 100 добровольців АКД. Там вони у 1917–1918 рр. працювали у лікарнях, на фабриках, виготовляли збірні будиночки для біженців, збудували туберкульозний

диспансер, працювали на фермах, допомагали евакуації пристарілих, хворих, поранених. Після війни вони приймали участь у розподілі продуктів і одягу в Німеччині, Польщі, Сербії, Австрії, на Поволжі у СРСР в 1921–1923 рр. У міжвоєнний період масштаби діяльності АКД розширилися, утворено чотири секції: Міжнародну, Міжрасову, Миру і Внутрішньодержавної діяльності. Коли в 1941 р. США вступили в Другу світову війну, квакери були відсунуті від міжнародної діяльності, натомість АКД організував громадські табори, де квакери займалися лісовою справою, боротьбою із лісовими пожежами і ґрунтозахисними роботами, проводили благодійну діяльність у звільнених частинах Китаю, у Лондоні і в інших регіонах світу. Після закінчення війни АКД доставляв харчі, одяг, медикаменти біженцям у всьому світі. Удостоєний у 1947 р., за гуманну діяльність, Нобелівської премії миру, АКД продовжував надавати допомогу жертвам війни, тероризму, несправедливості, не залишаючи поза увагою потерпілих від посухи, голоду, стихійних бід у всьому світі [5, с. 18–21].

Рада Друзів на службі суспільству – утворена 1927 року в Лондоні для координації місіонерської і благодійної діяльності Релігійного товариства Друзів-квакерів. Ще з перших років свого існування, 1647–1668, засновник квакерів Джордж Фокс увів такі морально-гуманістичні принципи як рівність, братерство, засудження воєн і насильства, бо вони суперечать Божій волі. Життя за такими принципами стало повсякденним для квакерів, тобто вони стали «піонерами соціальної служби» [7, с. 424]. У XVIII ст. вони очолили активну кампанію проти рабства, на мітингах і в парламентських петиціях вони вимагали заборонити работоргівлю в британських колоніях. Квакери доволі рано включилися в рух за тверезий спосіб життя і з 1839 р. перейшли до повної відмови від вживання, виготовлення і розповсюдження спиртних напівків. Згодом вони розпочали свою діяльність за кордоном, допомагаючи жертвам ірландського голоду у 1847–1848 рр., допомагали пораненим під час Кримської війни, тобто їхня закордонна діяльність розширювалася. Тому з метою її централізованого управління у 1868 р. квакери утворили Асоціацію закордонних місій Друзів (АЗМД). За її сприяння вони почали здійснювати місіонерську і благодійну діяльність в Індії, Китаї, на Цейлоні, Мадагаскарі та в інших країнах. Інша організація – Комітет Друзів у справах допомоги жертвам війни (КДСДЖВ) – утворилася в 1870 р., коли добровольці квакери надавали допомогу в містах, які постраждали від франко-пруської війни. Із метою створення центрів миру у всіх країнах, у Лондоні в 1919 р. квакери створили Раду міжнародної служби (РМС). І ця Рада спільно з Американським комітетом Друзів на службі суспільству (АКД) утворили квакерські міжнародні центри для розповсюдження ідей доброї волі і зміцнення миру. Перші центри появилися в Європі. У 1927 р. АЗМД і РМС утворили Раду Друзів на службі суспільству (РД), штаб-квартира якої розташувалася в Лондоні. Під час Другої світової війни і у перші роки після її закінчення КДСДЖВ (після 1943 р. – Служба допомоги Друзів) функціонував у багатьох країнах Європи, його члени працювали в санітарних загонах, розподіляли продукти та одяг для біженців і переміщених осіб. Нобелівська премія миру 1947 р. була присуджена Раді Друзів на службі суспільству і АКД на відзначення гуманітарних заслуг квакерів впродовж їхньої багаторічної діяльності. Після отримання Нобелівської премії Рада Друзів продовжила свою гуманітарну діяльність в багатьох регіонах світу [7, с. 424–426].

Слід зазначити, що перед тим як проводити аналіз релігійного аспекту, необхідно в'яснити конфесійну приналежність таких лауреатів як Альберт Гоба і Фредерік Байер, бо у їхніх біографіях вона немає конкретики. Завдяки географічному методу дослідження, на нашу думку, їхню конфесійну приналежність встановлено, хоча ймовірність похибки існує, тому для чіткішого виділення їхня конфесійність була в тексті взята у дужки.

Із висвітлених коротких штрихів до біографій лауреатів Нобелівської премії миру, а саме: 5 осіб, вихідців із священничих родин, 4 – які отримали глибоке релігійне виховання із навчанням, 7 духовних осіб і 2 релігійних організацій, сумарно належали 16 осіб і 2 релігійні організації. Якщо перші дві позиції додати, то отримаємо 9 лауреатів, котрі належали до таких релігій і конфесій: християнства – 7, із них 2 – до кальвінізму, 2 – лютеранства, 1 – пресвітеріанства, 1 – методизму, 1 – католицизму; 1 – юдаїзму-хасидизму; 1 – ісламу. Із цього переліку 6 лауреатів належали до протестантського напрямку.

Із 7 духовних осіб лауреатів, 6 належали до християнства та 1 – до тибетського буддизму-ламаїзму. Загально, із лауреатів християнського віровчення, 3 належали до католицизму і 3 – до протестантизму, відповідно: 1 – католицький єпископ-салезіанець, 1 – католицький-священик-домініканець, 1 – католицька мати-ігуменя ордену Милосердя, 1 – лютеранський архієпископ, 1 – англіканський архієпископ та 1 – баптистський священик. отож, із 16 лауреатів Нобелівської премії миру 13 були християнами, із них 9 – протестантами і 4 католиками, а також троє належали, до таких релігій: юдаїзму, ісламу, ламаїзму. Також до протестантів відносяться і дві організації-лауреати квакерів. Таким чином, із зазначеного числа лауреатів переважає християнство і зокрема – протестантський напрям, що свідчить про вагомий вплив християнських моральних цінностей на

духовну культуру людства, а саме – на утвердження у світі справедливості, бо, як зазначено у Святому Письмі, мир є «діло справедливості» (Іс. 32:17).

Подані нами біографії лауреатів Нобелівської премії миру акцентують на тому, що їхня діяльність у прагненні справедливості і миру, торкалася безпосередньо внутрішньої чи зовнішньої політики країн у яких вони проживали, а, власне, недосконалості дій, порушення фундаментальних моральних цінностей політичною державною владою. Морально-соціальне вдосконалення суспільства, прагнення встановити справедливість, досягти миру, – визначило основні вектори життєдіяльності зазначених лауреатів.

Йосиф Рацінгер у своєму дослідженні «Цінності в часи перемін» зазначав, що: «Політика є царством розуму, причому розуму не лише технічно-розрахункового, а й морального, оскільки мета держави і водночас остаточна мета всієї політики має моральну природу – мир і справедливість. Це означає, що треба знову й знову націлювати моральний розум, або, влучніше кажучи, розумний погляд на те, що служить справедливості й миру, – отже, на моральне і захищати його проти затьмарення, що паралізує моральну проникливість розуму» [4, с. 26]. Власне, націленням розумового погляду державної влади на досягнення миру і справедливості, пошанування людської гідності і свободи людини, – наповнило усю діяльність і її мету зазначених лауреатів Нобелівської премії миру. Але такі, загалом усіма визнанні суспільні цінності, як мир, справедливість, збереження людського життя, рівність людей на протигагу расизму, однакова гідність статей, свобода думки й віри, – у різних державно-політичних системах можуть трактуватися (і трактуються) по-різному і різним наповнюватися змістом, хоча існує універсальний критерій моральних цінностей – це декалог. Він «не є приватною власністю ані християн, ані юдеїв. Він є найвищим виявом морального розуму, який за своєю суттю дуже співзвучний з мудрістю інших великих культур» [4, с. 31] і релігій світу, будучи моральним мірилом.

З цього випливає, що християнство, яке домінує у сучасному світі, вважає себе універсальною культурою у різній мірі її наближення чи напруженості, відкритості чи несприйняття. Також ісламський культурний простір наповнений певною напруженістю: від фанатичного і навіть терористичного абсолютизму до поміркованого толерантного раціоналізму. Також подібна напруженість існує у культурному просторі індуїзму і буддизму, хоча вона там менш радикалізована і драматична. Але у всіх цих культурах секулярний раціоналізм впирається у свої межі. Таким чином, враховуючи контекст вищесказаного, висновується, що «ні раціональної, ні моральної чи релігійної всесвітньої формули (щодо глобальної моральності – Я.С.) не існує» [4, с. 43].

І як висновок, який також стосується рішень Нобелівського комітету щодо присудження премії миру, яку зокрема отримали й перелічені лауреати і як духовні особи, і як ті, які вийшли із релігійного родинного середовища, доречно навести твердження Йосифа Рацінгера: «Без справедливого миру між розумом і вірою не може бути миру в світі, бо без миру між розумом і релігією джерела моралі та закону пересихають» [4, с. 140]. «Мир і закон, мир і справедливість взаємно нероздільні. Коли руйнується закон, коли несправедливість бере гору, тоді мир опиняється під загрозою. Тому турбота про мир є передусім турботою про таку форму закону, яка забезпечує справедливість особі та суспільству загалом» [4, с. 133].

Список використаних джерел

1. Релігійна свобода і права людини: Місія і прозелітизм. У 3 т. Т. 3. – Львів: Свічадо, 2004. 556с. (Сер.: Людина. Церква. Держава).
2. Академічне релігієзнавство / За наук. ред. проф. А. Колодного. К.: Світ Знань, 2000. 862 с.
3. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. Львів: Свічадо, 2011. 336 с. + 64 іл.
4. Рацінгер Й. Цінності в часи перемін. Долання майбутніх викликів / Пер. з нім. О. Конкевича. Львів: Місіонер, 2006. 168 с.
5. Лауреаты Нобелевской премии: Энциклопедия: А-Л / Пер. с англ. М.: Прогресс, 1992. 740 с.
6. Нобелевские лауреаты по литературе, медицине, химии, физике, экономике и мира с 1901 по 2016 год. URL: www.webcitation.org/6HJHj6KSk/Nobeliat.ru. (дата звернення: 01.09.2017)
7. Лауреаты Нобелевской премии: Энциклопедия: М-Я / Пер. с англ. М.: Прогресс, 1992. 861 с.
8. Головащенко С.І. Історія християнства: Курс лекцій: Навч. посібник. К.:Либідь, 1999. 352 с.
9. Релігієзнавчий словник / За ред. професорів А.Колодного і Б.Лобовика. К.: Четверта хвиля, 1996. 392 с.

References

1. Relihiyna svoboda i prava lyudyny: Misiya i prozelityzm [Religious Freedom and Human Rights: Mission and Proselytism]. U 3 t. T. 3. – L'viv: Svichado, 2004. 556s. (Ser.: Lyudyna. Tserkva. Derzhava).
2. Akademichne relihiyevnavstvo [Academic Religion] / Za nauk. red. prof. A. Kolodnoho. K.: Svit Znan', 2000. 862 s.
3. Katekhyzm Ukrayins'koyi Hreko-Katolyts'koyi Tserkvy: Khrystos – nasha Paskha [Catechism of the Ukrainian Greek Catholic Church: Christ is our Easter]. L'viv: Svichado, 2011. 336 s. + 64 il.
4. Ratsinher Y. Tsinnosti v chasy peremin. Dolannya maybutnikh vyklykiv [Values in times of change. Overcoming future challenges] / Per. z nim. O. Konkevycha. L'viv: Misioner, 2006. 168 s.
5. Laureaty Nobelevskoj premii: Enciklopedija: A-L [Nobel Prize winners: Encyclopedia: A-L] / Per. s angl. M.: Progress, 1992. 740 s.
6. Nobelevskie laureaty po literature, medicine, himii,

fizike, jekonomike i mira s 1901 po 2016 god [Nobel laureates in literature, medicine, chemistry, physics, economics and peace from 1901 to 2016]. URL: www.webcitation.org/6HJHj6KSk/Nobeliat.ru. 7. Laureaty Nobelevskoj premii: Jenciklopedija: M-Ja [Nobel Prize winners: Encyclopedia: M-I] / Per. s ang. M.: Progress, 1992. 861 s. 8. Holovashchenko S.I. Istorija khrystyianstva [History of Christianity]: Kurs lektsiy: Navch. posibnyk. K.: Lybid', 1999. 352 s. 9. Relihiyevnavchyy slovnyk [Religious dictionary] / Za red. profesoriv A.Kolodnoho i B.Lobovyka. K.: Chetverta khvylya, 1996. 392 s.

Yaroslav Stotskyi

RELIGIOUS FACTOR IN NOBLE PEACE PRIZE LAUREATES' PRACTICE

The article investigates and briefly deals with biographies of individuals practice of Noble Peace Prize laureate's organizations who had direct or indirect connection with religion, such as clergy, individuals coming out of priests' families, individuals who obtained religious education; religious organizations. Sociological analysis on their religious and confessional affiliation was conducted. The article also investigates the peculiarities of their achievements in peace struggle based on such social assets as justice, esteem of human dignity, freedom and human rights, etc., which are closely related and stemming out of Decalogue and are the guide for civil ethics.

Key words: peace, human, freedom, morale, religion, justice.

УДК 272/273(477):2-7-054.72(71)»19/20»

Надія Волік

ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У КАНАДІ (40–60-Х РР. ХХ СТ.)

У статті дано цілісну характеристику процесу інституційного розвитку Української Католицької Церкви у Канаді упродовж 40–60-х рр. ХХ ст. Проаналізовано основні чинники, які вплинули на цей процес, а також охарактеризовано особливості церковної ієрархічної структури. Окрему увагу присвячено документам конференцій та рішенням Першого Синоду греко-католицького духовенства у Канаді.

Ключові слова: Никита Будка, Василь Ладика, Максим Германюк, Рутенська Греко-Католицька Церква, Українська Католицька Церква, імміграція, Канада.

Інституційний розвиток Української Католицької Церкви (далі – УКЦ) у Канаді упродовж 40–60-х рр. ХХ ст. тісно пов'язаний із трьома хвилями імміграції українців до Канади, а також становичем Греко-Католицької Церкви в Україні у зазначений період. Відомо, що з кінця ХІХ ст. розпочалася перша хвиля української імміграції до Канади. За різними даними до 1912 р. – часу призначення першого греко-католицького єпископа, прибуло 170 тис. чол., серед яких більшу половину склали греко-католики. У наступні десятиліття їх кількість в Канаді продовжувала зростати: 130534 чол. в 1931 р., 152907 чол. в 1941 р. і 164765 чол. в 1951 р. [30, с. 172]. Змінювалася й чисельність церков, священників та релігійних організацій, які були необхідними для задоволення духовних потреб іммігрантів. Так, протягом діяльності єпископа Никити Будки (1912–1928 рр.) Рутенська Греко-Католицька Церква (далі – РГКЦ)* у Канаді налічувала близько 100 тис. вірних, 29 світських священників і 19 монахів (оо. василіян, оо. редемтористів і бірітуалістів), 299 парафій і місійних станиць, 2 семінарії, 2 школи, 26 вечірніх шкіл, 89 сестер-служебниць Непорочної Діви Марії [32, с. 41]. А вже у 30-х рр. – 102 священники, 345 парафій, 131 сестер-служебниць, 14 богословів, 85 місійних станиць [1, с. 18–21]. Однак, упродовж півстоліття РГКЦ не набула ієрархічної організації і підпорядковувалася Римо-Католицькій Церкві (далі – РКЦ) та її духовенству в Канаді. Зміни відбулися після резигнації єпископа Никити Будки, завершення Другої світової війни та переходу в підпільну діяльність духовенства Української Греко-Католицької Церкви (далі – УГКЦ).

Переважна більшість досліджень пов'язаних із становленням та розвитком УКЦ в Канаді охоплюють період до 40-х рр. ХХ ст. До таких можемо віднести праці М. Марунчака [6], П. Божика [1, 2], Б. Казимири [5], Ю.Мулика-Луцика [8], А. Маквея [37], Д.Мотюка [39], О. Мартиновича [36], Ф. Марті [35] та ін. Розвиток УКЦ після 40-х рр. ХХ ст. не підданий глибокому аналізу. Здебільшого джерельну базу дослідження становлять статті діаспорних видань («Manitoba Free Press», «Свобода», «Будучність Нації», «Світло» та ін.), розкритих архівних матеріалів УКЦ у

*УКЦ Канади в період між 1913–1957 рр. іменувалася «Рутенська Греко-Католицька Церква» [31, с. 528–529].